

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Espanya: una pesseta.
Fera d'Espanya: dues pessetes.

Redacció i Administració

General Barceló, —1.—2.º

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

Surt cada dissapte per donar ventim i altres erbes a n-es qui s'ho guany

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol, Ferrer, 5.—Ca-l'ame Andreu Alcover, Plassa del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Bressa.—Llibreria d'Alomar y Fontdevila Bressa.

Parla En Revenjoli. Escoltan i oïren

Estretes

Serà cosa de pegarne unas quantes a n-es paperots anticlericals de Mallorca, que com que duguen xètiga de mostiys i engronyats que van. Se veu qu'ells metexos toquen ab ses mans que ses coses les van a la miorxa, gràcies a Deu. Vaja, duen ses ombres mortes i van ala-baxa; pero com no hi poren fer de manco, etziben axí metex qualque betzanada i bestiesa d'aquelles d'aquelles. ¡Vaja si 'ls-e pegam quatre estretes i si 'ls-e feym ballar s'encenay una micoyineua.

I

¿Vol dir tornarà pujar En Maura axí metex?

Corregué p'es periòdics sa notícia de que uns quants periodistes s'altre dia demanaran a n-En Sol i Ortega si En Maura tornaria pujar?—Tot d'una qu'el Rey el cridi, contestá En Sol i Ortega; i afegí que n'estava convenent.

¿E-hu sentiú, republicanetxos i socialistetxos que jurau i perjuraú qu' En Maura no tornarà pujar? Lo de veure será lo que voltros fareu en pujar ell: fareu uyots un parey de dies, i vos ne guardarau com de caure de desmandarvos gens gens.

II

E-hu duen dins sa sanc

Si, gràcies a Deu, es republicans no s'enten; están dividits i subdividits en boldrons i estols i boldronets i estolets, i sa lleven sa pell i sa fesomia uns ab altres.—Aqueys dies es diaris han duyt que's republicans esquerrans de Catalunya, que no's poren veure ab sos d'En Lerroux, van esquexa-magraner de tot ells ab ells sobre si, en tornar haverhi eleccions, han de votar plegats o no ab ses Dretes per derrotar es lerrouxistes. Uns diuen que sí, i ets altres que no; i sobre aquest punt no paren de barayarse i gatinarse, fins a s'estrem qu'uns des seus caporals, En Jaume Carner, Diputat per Vendrell, sens dupte un dels primers caps del republicanisme catalá i un dels més sèrios, misser de gran fama, ple d'oy de tantes barayes ha resoltretirarse de sa política i tancar-se dins sa vida privada. Totes ses persones que conexen catalunya, confessen qu'aquesta feta d'En Jaume Carner es una mala sabatada a n-es republicanisme catalá, i ja's sap que Catalunya es es fort des republicans.

Es de Mallorca no van gayre més units que's de fora-Mallorca. Aquí tenen sa divisió qu'els ha posada En J. Moya, principalment a Manacor i a n-es pobles veynats, com St. Llorens, Artá, Petra, So'n Severa i Cap-

boldró lerrouxista depera. Es esporals de Ciutat e-hu han comensat a veure que aquex congriat a n-queys pobles, sobre tot a Manacor, les pot costar més d'un disgust i durne sa post a n-es forn més que no voldrien. Es fet es qu'aquells caporals se son desentesos de sa junta o comité des republicans que hi havia fa tant de temps a Manacor i de que s'apodera En J. Moya, i han posada una Junta comité de nova planta, tot de contraris des missatge d'En Lerroux.—¿No es ver qu'aqueys republicans poren estar com-e...cans i gats i están com-e... germans?

III

Declaracions d'En Lerroux.

N'ha fetos unes no hi ha gayre, i ha dit que no's tornarà, aplegar pus may ab sa conjunció axò 'es, ab sos altres republicans i socialistes; qu'aqueys ab so seu caporal En Pauet Iglesias sa forsa que tenen no es gayre, i que no son capaces de fer sa revolució; i que sa revolució no's pot fer sense sa class emitja i s'exèrcit, que no voleu res ab sos socialiste.—¿E-hu sentiú, socialistetxos? ¡I voltros tan encapirronats en que'heu de fer sa revolució! ¡Ja hi beureu fresc!

IV

Es company Bisbal aplanissat

Qui l'ha aplanissat de bell nou es N'Amaden Alou de Capdepera demunt s'in-Justicia de dissapte. Li prova qu'es un mentider i un ignorant i un presumit que s'afica a parlar de lo que no estèn i que diu una cosa en públic, i llavò hu nega i hu desfigura, i se contradiu sense to ni so.

N'Alou li diu unes coses precioses i avengudes de tot. Li prova s'aficacia, sa forsa infinita que té sa moral cristiana per regenerar el mon, per treure s'homo de s'iniquitat i durlo a sa virtut i a sa perfecció; i que «s'irreligiositat, ja individual, ja colectiva, es sa font d'on brollen totes ses impureses i misèries»; i li recorda aquelles admirables paraules del gran Taine: «Axí veym a Itàlia durant es Renexement, a Inglaterra bax de sa restauració i a France bax de sa Convenció i es Directori que s'homo se fa pagá (gentil); pero que s'hi fa igual que hu era en temps d'August i de Tiberi, es a dir, voluptuós i dur, abusant d'ets altres i de si metex, somésja s'ascendent d'un egoisme brutal i calculador, sensual, fins a convertir-se sa societat ab una degolladissa o una orgia (disbauxa). Quant un ha vist d'aprop tals espectacles, pot avalorar s'influència des cristianisme dins ses societats modernes. Sols ell (es cristianisme) es capaç de detenirnos p'es cap-vall fatal, per aturar que llenguem fins a pegar dins s'abisme, cap

aont mos estira es pes original de sa nostra rassa. L'Evangeli, siga quina siga sa vesta que duga, es encara es millor aussiliar de s'instint social».

Es company Bisbal havia dita sa gran virollada de que per ells «sa religiositat» «consistia» «en so noble afany de s'estudi par penetrar a-nes més allá desconegut», i que «com-e basa de tot axò», ells, es socialistes, «duen es dupte en lloc de sa fe».

—N'Alou li fa veure que «es dupte» no es font de religiositat, sino de «impuresa i corrupció, contra sa qual no pot res es socialisme»; i li tira p'es morros aquelles tremendes paraules des gran socialista Proudhon: «... s'escepticisme (es duptar de tot i no creure en res), després d'haver devastada sa religió i sa política, s'es estès demunt sa moral. Ab axò se funda sa disolució de ses societats modernes. Bax de s'acció dissecant des dupte sa virtut s'es feta més rara, es crim més freqüent, sa moral dins es for intern (sa cienciencia) s'es esveida. Res es capaç de sostenirla en peu; sa tomversa es completa...»

Es company Bisbal sostén qu'En Darwin va demostrar contra la Bíblia que «homo» «desxendex d'ets altres animals»; i N'Alou li contesta que lo d'En Darwin no es cap «demostració», sino just una «hipòtesis», una «suposició», que no's funda en capfet, i que «ni dins s'historia ni dins sa tradició, ni dins sa naturalesa no hi ha sa més petita prova ni's més petit vestigi que indiqui tan sols sa transformació de sa més insignificant especie»; i que axò no obstant Haeckel i Darwin sostenen que s'homo resultá, no de sa creació de Deu, sino d'una serie de transformacions que ses espècies animals sufriren, perfeccionantse sempre més i fentse una nova espècie més perfecta, fins arribar a s'homo. ¿Quines «proves» quines «raons», demana N'Alou, donen aqueys sabis de que hi haja hagudes tals transformacions? I contesta ab molta veritat que no'en donen cap ni mitja. «Tot es hipotètic», diu, tot es «suposat». «Ni sa Geologia (ciencia de sa formació de sa terra) ni sa Paleontologia (ciencia des sers antics, primitius), ni ses investigacions zoològiques (sobre vida i vivents) ni ets estudis anatòmics més minuciosos han facilitada sa més petita claricia que permeta sospitar sa més petita transformació de cap espècie.—Es clar que certes modificacions se poren produir ab sos homos i ab ses bisties pe' s'activitat i exercici de certs orgues, pero ja may contrapassen ses fites característiques de sa seua naturalesa.—Cada ser té seua organició en perfecta armonia ab so medi-ambient aont viu, i qualsevol camvi violent d'aquest medi no perfecciona aquell ser, sino

que l'enmalaltex i el mata.—Per consegüent, un lleó sempre es estat un lleó, sa moneya sempre es estada una moneya, i s'homo may es estat altra cosa qu'homo. Negú ni cap cosa ha demostrat may lo contrari». Demanera que Darwin tots ets altres n'están ben lluny d'haver demostrat es parentiu íntim de s'homo ab ses moneyes ni altres animals». I recorda oportunament N'Alou que Darwin no negava ni s'existència de Deu ni que Deu criás alguns sers. De manera que's company Bisbal invoca Darwin per afonar la Bíblia, i es Darwin qu'afona's company Bisbal.

Repetim s'enhorabona més coral a D. Amadeu Alou de Capdepera per haver rebutats ab tant d'acert i bon sentit cristiá es grans desbarats i blasfèmies des desgraciat i presumit company Bisbal. El Sr. Alou se demostra un homo molt instruit i d'una cultura religiosa i apologetica gens vulgar. Se veu qu'ha begut a bones fonts, com son ses obres des nostros amics estimadíssims D. Miguel Amer, al cel sia, i lo Rt. P. Juan Mir, de la Companyia de Jesús, del qual cita's monumental estudi *La Creación*.

V

«El Ideal ringo rango

E-hi va ben ringo rango es paperot republicá de Ciutat! Figurau que no du més qu'una relacóneta de s'homenatge que's republicans feren dia 19 a sa memoria de D. Antoni Villalonga Escalades, llavò un escapoló d'una conferència sense cap ni peus de *Mestre Biel* des doys, i llavò un discurssetxo de s'incomparable Champsaur, dedicat a n-es metex Sr. Villalonga Escalades, capaç de fer dormir qualsevol per lo desgavellat, insustancial, confús, buyt de seny i de sentit comú, i bo per fersen un nuu a sa coa o coses pitjors. ¡Pobre D. Antoni Villalonga! ¡haverse de veure reduit a que s'honri sa seua memòria ab una pretxa consemblant.

VI

S' «Obreretxo Balear».

Tira dissapte passat quatre batayonades contra s'Arquebisbe de Paris porque ha prohibit un drama pervers des gran belitre d'En Gabriel D'Annunzio, que's paperot socialista, per no endevinar en res, li diu «D'Anunció»; i tracta de «bestiar» es «feels» que s'escolten tal Arquebisbe.—No, paperot! no'n parlu de «bestiar»; que en-lloc del mon n'hi ha tant com entre 's socialistes. Si no'n tenguésseu tant de «bestiar», ¿existiria 's partit socialista? ¿cobraria nou duros per setmana En Pauet Iglesias ni tendria aquelles casetes tan polides devers l'Escorial?

Llavò diu es paperot socialista

que's Bisbes «fan negoci» ab ses «bendicions» i demés coses «espirituals» i que «exercen» un «matonisme».—No estau mals «negociants» ni mals «matons» voltros socialistes. ¿Aont s'es vist may un «negoci» de carn humana i de sa suor des pobres trabayadors, com es que voltros, caporals socialistes, esplotau fa tants d'anys? I ¡vaja si n'hi treys de suc a nes vostro «negoci»! ¡Bé se'n duen ses tornes ses costelles des bobians que vos fan sa somereta!

VII

Mentides a fortollons

En diu s'«Obrerexo Balear» disapte passat. Diu que s'Arquebisbe de Toledo cobra cad'any 50.000 pessetes; es de València i Sevilla, entre tots dos, 98000 pess.; es de Santiago i Granada, entre tots dos, 92000 pess.; es de Burgos, Tarragona, Valladolid i Saragossa, entre tots quatre, 166000 pess.; i es 52 Bisbes que tenim a Espanya entre tots, 1.355.500 pess. i la Seu de Toledo tota sola 306.500 pess.; la resta de Culte i Clero, 29. 190.095 pess.; total cada'any, per Culte i Clero: 42.333.085.

E-hi ha res ver de tot axò? ¡Res; tot es una mentida. Lo que dona s'Estat per Culte i Clero es lo que senyala's Concordat de 1851 i cad'any se publica dins es Presuposts de s'Estat demunt *La Gaceta de Madrid*. Ara bé ¿senyala's Concordat ni cap Presupost de s'Estat ses cantidats que diu es paperot socialista? No i mil voltes no; i si no, que mos confonga s'*Obrer Balear* publicant aont ni quantes Concordat ni 's Presuposts han senyalat, des tals cantidats. ¡Qualsevol cosa de messions que no es capaç de publicarho! De manera que s'*Obrer Balear* ment fan alt com es i comet una falsedat incalificable com diu, contra tota veritat qu'Espanya paga aquelles cantidats a tals Arquebisbes, Bisbes i demés cosa.

Diu que s'Arquebisbe de Toledo cobra 50000 pessetes; allà ont, segons es Concordat i es Presupost, no n'ha de cobrar més que 40000; i com li fan es 20 per 100 de desconte, axò es, n'hi desconten 8000, només en cobra 32000.

Suposa que'ls Arquebisbes de Sevilla i València cobren cada un 46500 pess.; allà ont, segons es Concordat i es Presupost, només n'han de cobrar 37500; i fentlos, com los fan, es 20 per 100 de desconte, axò es, 7500 a cada un, només en cobren 30000 perhom.

Ment per un igual es paperot socialista ab ses altres cantidats que suposa que s'Estat paga a n-ets altres Arquebisbes i Bisbes.

Ment també com diu que hi ha 52 Bisbes. ¿Que no es capaç de anomenarlos? ¡Vaja! ¡veyam! ¡que diga's noms d'aqueys 52 Bisbats!

Ment com diu que la Seu de Toledo mos costa 306.500 pessetes; i si no, que especifiqui es conceptes per que's paguen tants de mil de pessetes an aquella Seu.

Ment com diu que's total des Presupost de Culte i Clero puja 42.233.085 pessetes. Es fals que puji tal cantidat; i, si no, que citi es número i plana de

La Gaceta de Madrid aont consti que s'Estat pagui tal cosa!

¿Qui no hu sap que's Presupost de Culte i Clero només puja coranta un milions i busques, pero tan escapsats p'es desconte que s'Estat e-hi fa, que s'Estat no arriba a pagar ¡entre tot TRENTA TRES MILIONS.

I diu llavó es paperot socialista que ademés de tot axò, «conta 's clero ab importants subvencions» des Ministeris «d'Estat, Guerra, Marina, Instrucció Pública i Governació».—Idò ¿per que no deys, ¡paperot! quines son tals «subvencions»? ¡Quant les retreys, deveu sebre quines son! Veyam, vomi! ¡auho! ¡fora por!

Finalment se'n va a retreure, ab tot lo que's dona per Culte i Clero, quants d'acorassats, creuers, canoners y torpellers se porien fer, i ses escolles que's porien crear.—Axò es lo metex que si noltros anássem a treure's conte de ses escolles i bucs de guerra i camins que's porien fer si prenien a tots es socialistes d'Espanya tot quant tenen; i, fentlos fer feyna a tots, les emparassen es jornal. Si cap Govern tractava de fer axo, ¿que dirien, que farien es socialistes? Idò lo metex fan ells ab so Culte i Clero. S'Estat se va emparar des bens de l'Església, que valien una barbaridat de milions, qu'eren tant de l'Església com es des socialistas es capell, sa roba i ses sabates que duen, si es que no les deuen; i ara s'Estat, per compostura, dona per Culte i Clero una part insignificant d'ets interessos d'aquel capital que va prendre a l'Església. De manera que s'Estat no dona res a l'Església; no més li paga una part petitíssima de lo que li deu.—Si vos deuen a voltros, companys socialistes, ¿no voleu que vos paguin? ¡Prou que hu voleu! ¡prou que hu exigiu! ¿I no voleu que s'Estat pagui just una part petitíssima de lo que deu a l'Església? ¡Ah grans belitres embellitrats! Axo es sa vostra... *justicia*: una escandalosa i desenfreida *iniquidad*.

VIII

S'in-«Justicia» estantissa

Dissapte passat i s'altre posa trosos des discursot que va fer En Sol i Ortega a ses Corts quant e-hi va haver es debat-Ferrer, abans del Ram. I fins ara no s'ho ha tret es paperot lerrouista. Aqueys bossins des discursot tenen per objecte desfigurar sa veritat de lo que passá a sa *setmana trágica*. En Sol i Ortega vol que fer veure que sa *setmana trágica* succei perque 's Govern, axo es, s'Autoritat, dia 26 i dia 27 de juliol «provocá's poble», «es vaguistas», donantlos una càrrega. ¡Quina manera de faltar a sa veritat! Es vaguistes, més ben dit, es revolucionaris de Barcelona es dia 26 de juliol no feren més que «provocar» sa forsa pública; per tot arreu no sols la «provocaren», sino que l'estestien. Aquell dia ja hi hagué vertaders combats a diferents punts de Barcelona. I no'n parlem del dimars, dia 27. Pero p'En Sol i Ortega sa ques tió es donar sa culpa per tot a n-es Govern d'En Maura. Segons ell en tot lo que succei a sa *setmanatrágica* de Barcelona, en tants d'incendis, robos, sa-

quetjos, morts, profanacions de cadáveres, no hi va haver altre culpable més qu'En Maura, En Lacierva i... es frares i ses monjes. I tengué pit En Sol i Ortega per sostenir a n-aquell discursot que en tots aquells incendis de convents i esglesies, en tots aquells crims espantosos de sa *setmana trágica*, no hi va prendre part «cap republicá, cap socialista, cap anarquista des coneguts». No, ¡si estigau segurs que a sa *setmana trágica* la feren es capellans, es frares, ses monjes, es neos! ¡I llavo surten es lerrouistes dient que foren ells que feren sa *setmana trágica*, i fins l'anomenen *gloriosa*; pero que's crims que s'hi cometeren, no los cometeren ells, sino altra gent! ¿No es ver que's necessita tenirne molte de... *frescura* per arribar a s'estrem de dir una tal cosa.

IX

Lo de St. Feliu del Llobregat

Diumente passat es carlistes celebraren un aplec an aquex poble de devora Barcelona. Feya estona que hu 'vien compost de celebrarlehi. Pero's lerrouistes, tan efectats sempre de molestar es qui no pensen com ells, tractaren de celebrarn'hi un, també es metex dia. A un i altre aplec e-hi acudi molta de gernació de Barcelona. Tothom an aqueixa ciutat se veyá venir que'n succeiria qualcuna de feresta, topantse a St. Feliu carlistes i lerrouistes. Tothom e-hu va veure, fora'l Sr. Governador de Barcelona, que, per no donar un disgust a n-es sues amics es lerrouistes, no los privá s'aplec de St. Feliu,

qu'era un vrdader contra-*aplec* des carlistes; i va creure que, envianthi molta de Guardia civil, no hi hauria res de nou; pero la va errar de mitx a mitx. Se feren s'aplec carlista i es lerrouista ab tranquilidat; pero horra-baxa anantse'n a s'estació des ferro-carril un estol de carlistes, se topen ab un estol de lerrouistes, que les comensaren a insultarsegones diuen carlistes; i, naturalment, de ses paraules passaren a ses obres; i ja foren partits a ferse foc. Sembla que hi hagué més de 600 tirs: una verdadera batalla. E-hi moriren *quatre* lerrouistes i *un* carlistes, ab una bona partida de ferits, mes o manco greus. A n-es lerrouistes les tacá's perdre; ets atupats i nafrats forenells. I naturalment ara protesten, i tracten d'assassints es carlistes. Si es lerrouistes, axi com perderen, haguessen guanyat, sa feta de St. Feliu sera una *gloria*, una *heroicidad*. ¿No son ells que anomenen *gloriosa* sa *setmana trágica*? Pero han perdut, han *rebut*, i per axò aquella feta es un *crim*, un *assassinat*, tot lo més dolent i obominable que vos pogueu pensar.

Es lerrouistes se'n han duyta una bona lliadó des carlistes: la se tenien guanyada; l'havien mester. ¿No tenen ells per sant-i-senya d'En Lerrou: *Robau, calau foc, matau*? Idò ab una gent d'aqueixa classe no hi ha més remey qu'anar degudament prevenguts per defensarse de ses seues... *moxonies*, ja que s'Autaridat les dexa anar alloure i preparar qualsevol atentat. ¿Ells volen llibertat per capxifollar es qui no son de la seua? Idò noltros usem de sa llibertat per no dexarimos capxifollar.

DE TOTES ERBES

Seceió local

Aquesta vegada ha feta saó. Alguns la dessitjaven, altres no tant; pero, la veritat, es bé que porem haver amb aquesta saó, estam segurs que pujará deu vegades més que no es mal que'n pot resultar. May hem sentit dir que's ploure de Maig, quant falta saó, siga estat contrari, ni crech que sia fácil demostrarho. Aquest més es molt convenient esbancar es clots de ses figures sembrades de s'any antes; y sobre tot si fa una saó. Es ploure de Maig afavoreix s'esplet de ses garroves, y, segons s'any es de ses olives. I ¿quin benefici no es p'es bestia una bona saó de Maig? y més si's té'n conte lo que suposa sa treta d'aquest ram de s'agricultura. Dimegres segons contem, plogué ferm per devers Petra y Sant Juan. Sa gent estava retgirada pensant en sa pedregada de dilluns de s'altra setmana. Allò va esser ferest, aborronador. Escarrufa es pensarhi. ¡Quants de pobrets amb una hora perderen es pa y companatge de tot l'any! y ¡si no fos d'un any, menos mal! Tots aquets abres tant danyats estarán anys que passaran pena des viure y qualcún qu'el se'n poren dur devers sa cuyna. Quant acabarem de conèixer es secrets de sa naturalesa dels abres? Un homo de Manacor, amant de s'agricultura, encara que no hi-haje fetes ses jovintuts, per una casualidat, fé un descubrimient de molta d'importancia. Aquest volia sembrar garroves, y un dia digué, devant un amich seu, que frissava de tenir garroves dins una finca qu'ha comprada enguany dins *So'n Cladera*; y es seu amich li digué: —Si vols qu'es garroves o es garrovins te nesquen prest, escaldalos.—Ell s'ho escoltá més, per quant aquell li havia dit que's garrovins escaldats,

dins un més eren nats. Pero ell per prova, posa garrovins dins café, tan pronte com el treya de dins sa cafetera, y pensau si quedaria sorprés quant an es vuyt dias tengué es garrovins nats. Ha repetida sa prova y an es cinch dies ha tenguts garroves ab dues fuyes y deu centimetres de rel. Fora vessa tothom! Avuy en pot sembrar tot aquell que vulga tenirne, y es café després d'haver donat aroma, color y gust an els qu'en son afectats, després servirá de lo millor per fer nèxer es garrovins. ¡Quants de secrets té sa naturalesa! I un avuy, s'altre demá, anam arrabassantloshi.

ANDREU ALCOVER.

Aqueys dies hem tenguda avinentesa, ja per noticies ja p'es nostros propis uys, qu'es una cosa d'esglay lo que pren es poy d'ets ametllers de Ciutat fins a Manacor i pe'sa banda de *la muntanya*. Devers Calonge hi ha sa *goma*, que també los castiga una cosa d'horror.

El nostro dignissim Sr. Bal'le ha passat per orde que no sia negú que se'n vaja a treure ni a descarabutar nius. ¡Quin perhoc pe' s'al'lottea capgrinosa i per aquells beninonis grandolassos que s'entretenen a perseguir de mort ets aucells, es grans benefectors de s'agricultura! ¡Molt bé, Sr. Bal'le! ¡Que la fassa cumplir an aqueixa orde tan ben donada!

Biblia i Ciencia

Ja que persones tan ignorants com es companys de «El Obrero Balear» s'afiquen en *quinientos* sobre sa Ciencia i la Biblia, siga permès a n'En *Pelloy*, no dirhi també sa seua, sino aduir s'auto-ridat d'un sabi, que no tenia res de clerical.

Diuen, es companys, que la Biblia diu

un doy quant posa que sa llum fonc feta es primer dir de sa creació, essent així que no posa sa creació d'es Sol, fins an es quart dia.—¿Com pot esser, diuen, sa llum antes des sol, si aquest es s'unic productor de sa llum? Sense Sol no hi pot haver llum.

Es això, company Bisbal, lo que vos deys? Idò escoltau lo que diu N'Alexandre Humboldt, tan entès en coses de ciències naturals, al menys, com vos en coses de s'art de fer sabates.

Parlant de ses aurores boreals, diu: «Sa gran importància d'aquest fenomen consisteix ab havermos demostrat que sa terra està dotada de sa propietat de emetre llum PROPIA I DISTINTA de sa que reb des Sol... Aquesta llum que sa terra no s'atura casi may dexar anar devers es pols, mos fa pensar ab so débil resplendor fosforescent que casi sempre s'observa a sa part de Venus no il·luminada des Sol; i no será estrany qu'altres planetes, Júpiter, sa Lluna, i fins i tot es cometes, tenguen una llum propia, independent de sa que's Sol los envia» (Cosmos ó ensayo de una descripción física del mundo por A. de Humboldt, trad. de Diaz Quintero, pag. 213-14).

Veys, company Bisbal, com no es lo meteix corregir la plana a la Bíblia, que posar unes mitjes soles a unes sabates?—Sense es Sol e-hi pot haver i hi ha llum. No es cap desbarat, idò, dir que sa llum fou creada antes des Sol.

I consti qu'En Petitoy no se vol aficar ab questions d'exègis bíblica; pero té entès que, filant un poc més prim que's company Bisbal, no seria difícil demostrar que sa narració mosayca no suposa que's Sol sia posterior a sa llum sino que va aparèixer després de sa llum; noltros, cada dia, fruim de sa llum des Sol molt abans d'ell sortir.

Pero ¿sab En Bisbal que fins i tot creuen molts, moltíssims de sabis que s'origen real i vertader de sa llum solar no es es Sol meteix, sino una especie d'atmosfera o nigul il·luminós, que anomenen *folbsfera* i que envolta es Sol, que, de sí meteix, no tendria res de il·luminós?

Lo mateix que aquest conflicte son tots es demés entre la Bíblia i sa Ciència: conflictes entre la Bíblia i s'atreuiment d'ets ignorants.

PETIToy

Vida del rey En Jaume II de Mallorca

CAPITOL VI.

De com lo de Montpellier s'embuyá més, i de quina manera hu desembuyá 'l rey En Jaume.

Com a Tolosa es reys de France, Aragó i Mallorca no quedaren a res respecte de Montpellier, i sa questió plantejada a n-aquexa ciutat p'es Senescal de Bellcayre s'havia de reproduir i se reproduia a cada incident d'exercici de jurisdicció suprema que's disputaven es subalterns des dets monarques, se veu que's de Mallorca reclamá a n-es de France qu'era necessari donarhi una solució. Es de France a-les hores va obrir una enquesta per aclarir quin era realment s'estat de Dret; i resultá: 1er qu'ets Oficials de justícia montpellerencs havien acostumat a remetre a la Cúria des Senescal de Bellcayre sa gent de sa *Senyoria* de Montpellier, agafada en falta dins es territori de sa Senescalia; 2° qu's Senescal podia obligar aquells Oficials, fins i tot ab perdua de bens, a reformar ses sentencies injustes o mal fetes de dets Oficials; 3er qu's Dret i sa costum amaven igualment que a Montpellier, com dins tots els altres endrets de France, se posás sempre a n-es comensament de tots es documens notariais es nom del Rey de France i no cap altre nom de Rey; 4^{art} que no pertocava haverhi a Montpellier més qu'un jutje d'apel·lacions, anant ses causes com-e derrer recurs a n-el Rey de France; i, per lo metex, s'haverhi un altre jutje d'apel·lacions en nom del Rey de Mallorca, era un abus manifest. Per tot lo qual el Rey de France dia 16 d'agost de 1281 maná a n-es Senescal de Bellcayre sostenir i fer observar tots aqueys punts de Dret i qu'obligás es funcionaris del Rey de Mallorca a subjectars'hi. Poc després, per endolsir una mica la cosa, va dispondre'l Rey de France que ses apella-

cions de ses sentencies fetes a Montpellier no anassen a n-es Senescal de Bellcayre, sino a n-el Rey de France en persona, i que s'homenatje de sa *Senyoria* el Rey de Mallorca no'l rendiria a negú més que a n-el metex Rey en persona.

¿Quin valor tenia tal enquesta? ¿qui l'havia feta, amb-e quina intervenció? La feren ets Oficials del Rey de France tot sols, sense cap intervenció des montpellerins ni del Rey de Mallorca. De manera que'l Rey de France s'ho formatjava tot ell tot sol; i admirable imparcialitat! se donava tota sa raó a ell metex. El rey en Pere d'Aragó, tan bescantat i desjectat d'ets escriptors francesos com homo poc escrupulós i que no respectava dret ni lley, no arribá may a tal estrem de despreci de ses normes de Dret, sabia guardar una mica més ses formes i ses conveniencies. Axo eren ets amics en qui confiava'l rey En Jaume contra's seu germá el rey En Pere. ¿No es ver qu'axò era fogir des foc per tirarse dins ses brases?

Es Senescal de Bellcayre dexá passar mesos sense fer públic es decret del Rey de France sobre lo de Montpellier. Ell prou devia comprendre qu'axí metex era un poc massa blau es fester; pero's vá esdevenir un fet que li feu alzar sa coa. Es Procurador del Rey de Mallorca, En Ramon Albrand, entrá ab una partida de gent seua i a má armada dins es territori de sa Senescalia fent'hi de ses seues. Axo va esser devers desembre de 1281, i l'homo envia a Montpellier un delegat a n-es lloc Lloctinent del Rey de Mallorca, un altre a n-es Jutje de la Cort, un altre a n-es Batle i un altre a n-es Consuls, comunicant-los es decret del Rey de France, y manant-los que s'hi subjectassen i el cumplissen en tot i per tot; i per lo metex maná que's presentassen immediatament devant sa seua Cúria tots es qui havien violat i invadit es territori de sa Senescalia ab En Ramon Albrand; que no fos cap Notari que fés cap escriptura sense posarhi devant de tot *regnante domino Philippo, rege Francie (regnant el Senyor Don Felip, rey de France)*, i no cap altre nom de Rey; que's Jutje d'apel·lacions del Rey de Mallorca quedava desd'aquell moment suprimit; i que totes ses apel·lacions havien d'anar an el Rey de France; i que s'observás a Montpellier s'Estatut qu'havia donat per tot France el rey En Felip III sobre moneda, segons el cual a Montpellier, fora de sa moneda mallorquina, no hi porien córrer més que 's diners *tornesos y parisenes*.

Es funcionaris del rey En Jaume y ses Autoridats Municipals de Montpellier protestaren i rebutjaren tots aqueys Decrets, donant-los per nuls i contraris a tot dret i a tota consuetud i tradició de Montpellier, dient qu'ells no eren súbdits de negú pus que del Rey de Mallorca, i sols bax d'ell estaven i volien estar, que jamay ses causes d'apel·lació eren anades a n-es Senescal ni a n-es Parlament de France, ni may es notaris havien posat ni posaven demunt ses escriptures es nom de tal Rey; i que sempre's *Senyors* de Montpellier havien tengut es seu jutje d'apel·lacions. Per tot lo qual feyen a sebre per escrit de 2 de desembre a n-es de Bellcayre que seguirien ells com sempre, sense admetre cap innovació de dret ni d'administració, com si res fos estat.

Es de Bellcayre poreu fer contes si hu va prendre fort. Les torna entimar es Decret del Rey; es de Montpellier no'n feren gens de cas. Los ho entima per tercera i darrera vegada dia 16 de janer de 1282, també sense cap resultat. Aquí l'homo comensa a replegar tropes i a cridar la noblesa del país per tirarse ab un bon exercit demunt Montpellier. Mentres tant la Ciutat envia embaxadors a n-el rey En Felip III pregantlo qu'aturás allò; i efectivament dins es matx (1282) el Rey envia a dir a n-es Senescal de Bellcayre que suspengués sa cosa per un més, a fi de que's súbdits del Rey de Mallorca tenguessen temps d'enterar aquest de ses conseqüencies enutjoses que porien venir si persistien en tal resistència. A pesar d'aquexes ordes, dia 25 de matx, En Simó de Melun, Mestre General des Ballesters de France, enviat a Llanguedoc per go-

vernar la Província, mana a n-es Senescal de Carcassona que tenga preparades totes ses seues forces per anar a fer costat a n-es seu confrare de Bellcayre.

A n-es Magistrats de Montpellier los comensa a entrar sa por, i comensen a fer sa farina blana. Dia 9 de juliol es Batle i es Jutje de Montpellier fan una erida posant com-e de curs forsós es *diners tornesos y parisenes*. De poc serví axó per aturar ni pacivar es Senescal de Bellcayre, que's trobava a Nimes ab totes ses seues tropes. S'hi presenta N'Arnau Bal·le, Procurador del Rey de Mallorca, i demana per discutir sa resposta que ells havien feta a n-es Decret del Rey. S'hi mesclen, per compendreu l'Arquebisbe de Narbona, l'Abat de Pamiers i el Bisbe de Magalona. Dia 13 de juliol comparexen més tropes a Nimes, i amenassen tirarse demunt Montpellier i passarho tot a foc i a sanc. Dia 15, dos dies mes tart, veyent N'Arnau Bal·le perduda la cosa de tot, consent a tot lo que manava 's decret del Rey de France; i es Senescal de Bellcayre ab tota sa seua gent entra a Montpellier uns quans dies més tart i en pren possessori en nom del Rey de France com-e *Senyor Feudal*, implantant'hi ab totes ses seues parts es Decret del Rey de France i obligant la ciutat a pagar, com indemnació de guerra, 100000 lliures *torneses*, que'l rey En Felip traspasa a n-es seu cunyat el Rey de Mallorca, que's contentá ab 20000, i només n'alsá 10000. Pero ¿que va fer el rey En Jaume per salvar, per defensar al manco, sa seua *Senyoria* de Montpellier, sa seua ciutat de Montpellier? Sa crònica montpellerina, nomenada *Thalamus parvus* conta qu'aquell Arnau Bal·le era s'enviat del rey En Jaume per arreglar la cosa en nom seu, i que's va entendre ab so Senescal de Bellcayre; que's va procurar una entrevista entre'l Rey de Mallorca i el de France, i qu'aquell rendí homenatje a n-aquex de sa *Senyoria* de Montpellier bax de certes condicions convengudes entre tots dos a París. No consta per altre vent axò que diu tal crònica; lo que sí consta que hi hagué tal acord i homenatje, pero no a París, sino a Carcassona, i no l'any 1282 sino l'any 1283. De manera que sa primavera i s'estiu de l'any 1282 el rey En Jaume, per defensar y salvar sa seua *Senyoria* de Montpellier, se concretá a enviarhi N'Arnau Bal·le, ab ses mans demunt es cap, com aquell que diu, perque se'n desfés axí com pogués des trunfos que's Senescal de Bellcayre li movia en nom des seu cunyat el Rey de France. Es precis confessar que'l Rey En Jaume va fer ben poc per Montpellier. ¿Com s'explica tal inacció? ¿Com no acudí directament a n-es seu cunyat, el Rey de France, per aclarir si era sols es Senescal o es Senescal i el Rey que li movien aquell marruella a Montpellier? ¿Com no acudí a n-el Rey d'Aragó, de qui era *Feudatari* i que per lo metex venia obligat a *defensarlo contra tots es homes i poders del mon*? Res d'axò va fer, i dexá indignament que'l Rey de France ab raons foradades i llavó ab un exercit li invadís Montpellier, i hi posásun peu, per més envant posarhi s'altre i ferse senyor en tot i per tot de tan gran ciutat.

Que la *Senyoria* de Montpellier era un feu del Bisbe de Magalona, no es gens duptós; que'l Bisbe de Magalona fos *feudatari* p'es bens que posseia, entre altres, del Rey En Jaume Montpellier, axó no constava en lloc d'una manera clara. Els historiadors francesos, naturalment, diuen que sí i es juristes de sa mateixa nació desde'l sigle XIII digueren lo metex; pero axó no basta ni d'un bon tros. Es ver que'l rey de France En Lluís VII confirmá a n-el Bisbe de Magalona sa possessió des seus dominis, i que'l rey En Felip August cridá a n-es seu tribunal un procés mogut a la reyna Madona Maria, mare del rey En Jaume I, p'es seus germans borts; pero es diplomes qu'aquests reys escrigueren sobre axó no afirmen en termes categorics sa *senyoria feudal* de sa Corona de France demunt Montpellier; i, com St. Lluís i el rey En Jaume I, l'any 1257 feren es famos tractat de Corbeil precisament per tayar y matar d'una vegada totes ses questions sobre Estats des mitj-dia de France

que's pladetjaven ses coronas d'Aragó i de France, es diplomáticos francesos se'n gordaren prou de sostenir que Montpellier fos cap feu de sa Corona de France. L'any 1264, però, un burgués de Montpellier apellá, d'una sentència feta a Montpellier, devant es Senescal de Bellcayre, i a-les hores el rey St. Lluís sostengué es seus drets de Senyor feudal demunt dita ciutat, i el rey En Jaume I les hi negá en rudes. Es conseyers de St. Lluís se feyen forts demunt un acte de Pere de Conques, Bisbe de Magalona, que dia 15 d'abril de l'any 1255 va regonèixer explicitament es drets superiors de sa Corona de France demunt tots es feus de sa seua Església, i que Montpellier ab totes ses seues dependencies formava part desde temps immemorial del reyne de France, i que's Bisbes de Magalona, sos antecessors, havien tenguda dita ciutat des reys de France; i dit Bisbe rendí a St. Lluís es degut *homenatje* com-e tal *feudatari* i el renová a Reims l'any 1271.

Si l'any 1255 el Bisbe de Magalona havia fet tot axò ¿com el Rey de France ni sos diplomáticos no'n resaren' dos anys més tart, 1257, a n-es tractat de Corbeil? ¿No té tal volta tot axò de tal Bisbe de Magalona es carácter i sa trassa d'una engallada que se política francesa anava preparant per ferse'seu ab el temps Montpellier, en presentarse cap avinentesa? ¿Quin valor se pot donar en bon principi de dret a tot allò del Bisbe de Magalona? ¿Com axí St. Lluís, que p'es tractat de Corbeil renunciá's drets que pretenia demunt es comtats de Barcelona, Urgell, Besalú, Rosselló, Empúries, Cerdanya, Conflent i Girona, i el rey En Jaume I renunciá's drets que tenia demunt Carcassona, Rades, Lussac, Beziers, Albi, Narbona, Nimes, Tolosa y altres llocs; ¿com axí St. Lluís no va retreure en res ni per res es seus drets demunt Montpellier? Ah! es que, en realitat, es reys de France no tenien demunt Montpellier altre dret que's des *més fort, es dret de sa forsa*, que no es estat may cap dret.— Per lo metex, es nostro rey En Jaume II ab lo de Montpellier va esser víctima de sa ambició i de s'injusticia des seu cunyat de France, que fentli d'amic, li va esser molt més contrari i més funest que no's seu germá el rey En Pere. Deu les haja perdonats tots tres. Amèn.

Nota bibliogràfica

Dios y el César | Carta | del Ilmo. Sr. Obispo de Vich | a sus fieles | y a los señores Senadores y Diputados | por los pueblos de la Diócesis | Vich | Imprenta de Luciano Anglada | 1911. | —Un fascicle de 27 planes de 210 x 154 mm.

Fa més d'una mesada que l'Ilm. Senyor Bisbe de Vich mos honrà'enviant-mos aquexa magnífica *Pastoral*, axí com mos envia sempre totes ses que publica, lo qual no sabem com agrair-lehi. El Bisbe de Vich es un des grans talents d'Espanya, i tal volta Catalunya no n'ha tengut cap com ell, fa molts de sigles, fora d'En Balmes. Ses seues *Pastorals*, casi totes escrites en catalá, han cridada l'atenció, no sols dins Catalunya, sino fora d'Espanya, a France, a Itàlia, a Alemanya, pe sa seua fondària de pensament, pe s'esplet meravellós d'ensenyances apostoliques que inclouen, pe sa llum claríssima que donen sobre totes ses questions candents que hi ha entaulades dins l'Església de Deu. Pero entre totes ses *Pastorals* qu'aquex gran Bisbe ha publicades, brillá espléndidament pe sa seua oportunitat aquexa que ha publicada no fa gayre bax des titol *Dios y el Cesar*, aont fa veure lo illògie, lo incongruent, lo desbaratat, lo irracional de sa conducta des Govern espanyol, que en so projecte de lley de Asso-ciacions vol legislar en coses de Relligió sense contar ab el Papa, prezindint del Papa, com si'l Papa no fos an-el mon; ab lo qual es Govern vé a prezindir de sa Relligió, vé a negarla, se posa fora de sa Relligió, perque tot axò vol dir prezindir del Papa, qu'es es pern, es centre, s'áni-

ma de tota sa Relligió, de tota l'Esglesia. An axò el Bisbe de Vich e-hu demostra ab una claredat incontrastable, que tira d'esquena; i presenta tot un enfilay de raons a ferir, d'aquelles que's Govern ni negú del mon es capaç de rebatre ni contestar, de com no pot cap Govern, sense trepitjar sa justícia i sa raó, sense esser tirànic i dèspota, anarse'n a posar lleys per regular i ordenar una cosa tan sagrada, tant de conciencia, tan divina, com es sa Vida Relligiosa, ses Ordes Relligioses, sense entendre-se ni volerse entendre ab el Papa, com si no n'hi hagués d'Autoritat Suprema dins l'Esglesia de Deu; com si Deu no hagués posada una Autoritat per retgir ses coses de Relligió, com en posà una per retgir ses coses temporals i materials; com si 'l Bon Jesús no hagués dit: *donau an el César lo qu'es del César, i a Deu lo qu'es de Deu*, senyalant a s'Autoritat Esglesiàstica i a sa Civil a cada una es seu redol, sa seua esfera d'acció. I com ses Ordes Relligioses per un cayre, p'es cayre principal, pertanyen an es redol, a s'esfera de sa Relligió, i pe s'altre cayre, per lo que tenen de temporal, entren també dins es redol, dins s'esfera de ses coses temporals, per axò fa veure'l Bisbe de Vich com es una barbaridat, un atentat des Govern anarse'n a posar lleys a ses Ordes Relligioses sense entendre-se ab el Papa; allà ont tots ets altres Governes, fins i tot es protestants, es cismàtics, es gentils, tots fora's Governes masonics i inimites descarats de Deu, per tractar d'aquelles coses de sa vida religiosa, s'entenen sempre ab el Papa, ab la Santa Seu.

El Bisbe de Vich ab aquesta Pastoral seua ha posat es dit dins sa llaga que patex desgradiadament es nostro Govern, i ha prestat un servey grossissim a sa causa catolica d'Espanya. No hu deym noltros, amics seus corals, que s'amistat ab que tant mos distingex ell, mos poria tapar la vista; es el Papa metex, que acaba d'enviarli una carta d'enhonorabona, lo més espressiva i qu'es un elogi gros de tot d'aquella notabilissima Pastoral.

Carta del Papa an el Bisbe de Vich

An el venerable germá Jusop, Bisbe de Vich Pio Papa X.

Venerable germá, salut i benedició apostólica. En mitx de ses amargures que Nos acongoxen, cada dia més, p'es mals qu'affligexen i es qu'amenassen l'Esglesia Catolica dins sa nació espanyola, vos ha servit, es ben cert, de gran consol sa Carta Pastoral que no fa gayre dirigires an es possible. Reyalmant ab ella 't demostres com e Bisbe, tal com el descriu l'Apostol: *adicté a ses veritats de la Fe, segons les hi ensenyaren a ell, a fi d'esser capaç d'instruir ab sa sana doctrina i rebatre es qui la contra diuen*. A dir ver, ab sana doctrina i perfectament acomodada a ses circumstancies de sa societat, has instruit es poble que't confiaren, espasant i aclarint magnificament es principis, segons es quals ses dues potestats, s'Esglesiàstica i sa Civil, han de tractar i compondre ses coses que les atanyen; i a n-es contraris, no sols els has rebatuts, sino que'ls has desatapat es plans que fabriquen d'amagat, i els has esveides i fetes pols ses raons foradades des seu fals *liberalisme*. Es ben ver que's perjuys causats a sa fe catolica que tu recordes ab greu de l'ànima, pervenen, com de sa font caporal, de que's qui governen sa cosa pública, se creuen investits de una autoritat sense fites ni fins respecte de ses coses que atanyen a sa Relligió. Lo lluny d'osques que van ab axò e-hu fa veure es teu

discurs d'una manera terminant, allà ont, fundante ab aquella sentència de l'Evangelí: *Donau an el César lo qu'es del César i a Deu lo qu'es de Deu*, demostres que p'es dret natural i p'es dret diví tenen ses seues fites es governants, i que no'ls es permés resoldre per ells metexos, i sense que hi intervenga's consentiment i s'autoritat des Cap suprem de l'Esglesia, totes aquelles coses que tenen dos aspectes, un relligiós i s'altre civil. Puys no es permés prezindir may de s'autoritat del Romá Pontífic en tractarse de negocis de tot un poble que pertanyen a l'Esglesia, i mol més quant tal coses se conten entre ses causes que solen anomenarse *majors* o aljá, ont pactes solemnes obliguen o mantenirles valedores i fortes.

I, ab bona veritat, si, desententent-se del Romá Pontífic, es Govern de sa vostra nació presumís de llegislar en materia relligiosa (a lo qual no s'atansen ni's metexs prínceps no catòlics), p'es metex fet se separaria de sa seua professió de catolic, i fins abdicaria de seus majors timbres de gloria qu'heretá d'ets antepessats, i faria malbé sa metexa organisació de s'Estat; ja que sense cap dupte es sa fe catolica sa que per demunt tot fa que's pobles d'Espanya formin una sola nació.

No es tampoc gens inoportú lo qu'atinadament afegeys respecte de sa benevolencia i facilitat ab que l'Esglesia atén es desiys honests i justs. Puys encara qu'ella sia inmutable en lo qu'atany a sa fe i costums, no obstant no defutx may d'adondarse a n-ets anhels raonables; i van contra sa pura veritat ses falses opinions ab que'ts inimites des'Esglesia voldrien fer creure a n-ets altres que ses negociacions entaulades, aqueys derrers temps, entre la Santa Seu i es Govern espanyol se son interrompudes pe'sa voluntat intransigent del Papa; allà ont es ben cert que's designis del Papa son estats sempre plens de benignidat i prontes a tot lo que sia concordia.

Axo qu'ensanyares, Venerable Germá, clara i copiosament, e-hu conceptuam de tanta d'importancia en ses circumstancies actuals, que voldriem que s'escampás profusament per tota Espanya. Perque tenim sa confiansa de que, una volta que's catolics estiguen ben penetrats des punts de doctrina que tu esposes dins sa teua Carta, e-hi trobaran ale i coratje per una vigilancia saludable i feyna de profit. I aquexa feyna, salvant sempre's respecte degut a ses lleys justes, ha d'esser ara més energica, ja que's mals que fa temps amenassen, se son fets més greus, i van a caure demunt es catolics. Per decantarlos s'es mester que tots quants se precien de catolics dins Espanya, estiguen ben units, formant tots un metex cos i una metexa ànima, i observin ab tota fidelitat ses ensenyances de la Seu Apostolica, a la qual han d'estar fortament, constantement adherits.

Sia penyora de ses gracies divines i testimoni de sa nostra benevolencia sa Benedicció Apostolica qu'anviem a tu, Venerable Germá, i an es teu Clero i poble molt afectuosament ab el Senyor.

Dada a St. Pere de Roma, dia 1 de matx de 1911, any vuyte des Nostro Pontificat.

PIO PAPA X.

Se fa a sebre:

Que sa fira de Manacor, que no pogué esser diumenge per amor des mal temps, será demá, si Deu ho vol. Es el Bal'le d'aquesta vila que mos prega que hu fassem avinent. Ja hu sap el Sr. Bal'le que, en coses que siguem bons, mos té sempre a son manar.

Molt ben fet!

Es Monte-pio d'aquesta vila ha acordat donar 5000 pessetes p'es pobres més nafrat pe'sa feresta pedregada de dia 22. Es una almoyna grossa, una gran obra de caritat, qu'honra fora mida tan benemèrita societat!

Na Dent d'or

(Segueix)

¿Aont dirieu que va anar a caure Na Dent d'or ab se cavallet? Idò a ca'l Rey.

Troba un parey de criats mans fentes i fent la pretxa a sa carrera, i ja los escomet.

—¡Alabat sia Deu! diu ella.

—Per a sempre sia alabat! diuen ells.

—¿Que sou criats del Rey voltros? diu ella.

—Si-fa, diuen ells. ¿Que volies res?

—¿No'm sabrieu dir, diu ella, si'l Rey hauria mester cap criat?

—Bé poria esser, respòn un. No res, espera una mica, i jo le hi'niré a demanar.

—Mercè'm fas, diu Na Dent d'or.

Ses derreres que tenien aquells criats qu'aquell desconegut fos cap al'lota ni cap fadrina, sino un pollastrell que lo que cercava, era trobar un recó a ca'l Rey per besquetjars'hi la vida ab bona taula i poca feyna.

Que me'n direu? Ell aquell criat qu'era anat a demanar a n-el Rey si havia mester cap altre criat, al punt torna, i diu a Na Dent d'or:

—Fiet, dona gracies a Deu qu'ets caygut bé. El Sr. Rey ha dit que, si eres de bon aspecte, que't prenguéssem, i que't pories cuydar de menar ets estables ben nets i adesats perque era una feyna axò que no estava comandada a cap de noltros i tots e-hi feym nassos. De manera que desd'ara pots romandre; i aquest cavallet que menes, mira, pose'l dins un estable d'aqueys. Tants com n'hi ha, no vé a un cavall, perque ¿que li es en el Rey un cavall més? Res, com una salivada en-terra.

A tots aquells criats les cridá fort s'atenció aquell que creyen fadrinet, com el veyen tan ben carat, tan ben fet de per tot, tan gentil, tan agradós i ab aquella conversa tan dolça i playent; i li varen demanar:

—Escolta, i ¿que te diuen a tu?

—Donzell, va dir Na Dent d'or.

Li mostren ets estables, afica dins un es cavallet, li dona paya i quatre garroves, i ja es partida a fer dissapete a tota s'establiera de ca'l Rey, qu'era molta, i vos assegur, que no n'hi havia poc de concert qu'adesar i que endergar.

Que me'n direu? Ell dins un parey de dies aquells estables ja no s'assemblaren de nets que 'ls-e menava's criat neu. Parexien una copeta d'or.

El Rey se'n tem, i no se'n poria avenir, fins que diu a la Reyna:

—Mira, ell aquest criat nou que prengürem, no fa gayre, es de lo més llevent i avengut que hi haja an el mon. Sa seua feyna es menar ets estables nets, que primer eren pitjor qu'una soll; i ara, des qu'ell e-hi truyetja i se'n cuyda, valostallá que fan mirera, de nets que los mena. Ell llambretjen. No't dic res: van més nets que sa nostra cambra metexa.

Sobre tot, la Reyna, per treure-se's gat des sac, devalla an ets estables; i com veu aquella gran netedat i galania, en va romandre encantada, i agafa'l Rey, i li diu:

—Es ver qu'aquest criat nou es de s'uy des vent, i que les guanya de massa a tots ets altres a menar ses coses netes. ¿Saps quina la m'havia pensada?

—Veyam, diu el Rey. Amollalí!

—Idò, diu la Reyna, que's criat que's cuyda de fermos sa cambra neta, que pas an ets estables; i es d'ets estables, que pas a sa nostra cambra.

—Si qu'has pensat bé, diu el Rey. —A l'acte es criat que's cuydava de menar neta sa cambra del Rey passá an ets estables, i es d'ets estables, *En Donzell*, que deyen, passá a sa cambra del Rey.

¿Que me'n direu? Ell dins un parey de dies sa cambra del Rey va parèixer una copeta d'or; tota resplandia de neta qu'anava; s'hi porien mirar per tot.

I no vos dic res si el Rey i la Reyna e-hi estaven alabats ab *En Donzell*. No se'n sabien avenir de qu'un pobre criat fos tan fi, tan agut, tan playent, i llavò tan trempat i tant el diantre per menar ses coses tan netes i ben encitronades i que tengués tots es cayres tan foguer.

El Rey i la Reyna l'estimaven com si fos estat un fiy seu; i com eren una gent sense cap mal fel, un munt de bondat, sense un filet de polissonada, ses derreres que tenien de qu' *En Donzell* fos cap donzella; el creyen ben donzell.

Qui s'arribá a malpensar, va esser es seu fiy mejor, *s'hereu de la Corona*, fins qu'un dia arribá a dir a sa mare:

—¿Que vol que li diga, ma mare? Aquest criat nou me sembla més donzella que donzell.

—¡Ca homo! diu la Reyna. ¡Ja hi vas fuyt! ¿i aont tens ets uys? ¿Qu' estás bief? ¿Aont treu cap pensar axò? ¡*En Donzell* es ben donzell y no donzella!

I es fiy del Rey que cada die tornava sucar ets ays a sa mare i'a son pare qu' *En Donzell* no era donzell, sino donzella; i son pare i sa mare que no feyen més que riure-se'n, i no s'aturaven de dir:

—Aquest fiy nostro perilla tornar-mos botx. L'ha aferrada ab axò, i no hi ha qui le hi decant. En aficar bo-lenga, no hi ha qui'l torsi. ¡Veyès aont treu cap voler que *En Donzell* no sia donzell, sino donzella!

Pero, com s'hereu de la Corona seguia fort en ses seues que *En Donzell* no era donzell, sino donzella,—un dia la Reyna cansada de sentirlo, s'esclama:

—No res, per un desengán teu, fé'li una prova: posali, sense qu'ell se'n temi, un coxi de plomes a n-es llit. Si es donzella lo endemá no será con-xedor que hi haji posat es cap demunt, perque tindrà prou esment, en execarse, de tuparlo i ferli remitjar ses plomes i dexarlo ben estufat, just no tocat de mans. I, si es donzell, no s'cuydará de res d'axò i el dexará de qualsevol manera.

S'hereu de la Corona a's vespre, com *En Donzell* sopava agafa un coxi de plomes, i 'l du a n-es llit d'aquell, llevantne 's de llana que hi havia.

En Donzell, abans de anar a jeure, se'n va a donar paya a n-es cavallet, com de costum, i aquest li diu:

—Mira, ¡alerta que's fiy del Rey te vol fer una prova per vaure si ets donzell o donzella! T'han baratat es coxi que tenies a n-es llit ab un de plomes. Si demá demati el dexes ab so clot que'hi haurás fet de jeurehi, será qu'ets donzell; si l'atupes i l'estufes i el dexes com si no fos tocat de mans, coletgirán qu'ets donzella.

—Bé, bé, diu *En Donzell*.

Se'n va a jeure; no s'hi mirá gens a malmenar es coxi de plomes, i lo endemá demati el dexá tot amacarronat, com un tap de pica.

Mentres era a berenar, es fiy del Rey se'n entra a sa cambra d' *En Donzell*; i, com me veu es coxi de aquella manera quedá fret.

Va a mostrarlo a sa mare, la Reyna, que, com e-hu va veure, s'esclamá:

—E-hu, veus, ¡beneytot! com e-hu es donzell y no donzella?

JORDI DES RECÓ